Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

KONSTITUTSIYA VA QONUNNING USTUNLIGI

G‘ulomov Bekzod Bahrom o‘g‘li
Namangan davlat universiteti
Yuridik fakulteti 1-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: **Pulatov Otabek**
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20351679

Annotatsiya. Ushbu maqolada konstitutsiyaning va qonunning ustunligining huquqiy asoslari, jamiyatdagi roli va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Konstitutsiya davlatning oliy qonuni sifatida, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishda markaziy o‘rin tutadi. Shuningdek, qonunlarning konstitutsiyaga muvofiqligi nazoratining huquqiy mexanizmlari ko‘rib chiqiladi. Maqolada davlat boshqaruvida qonun ustuvorligining mustahkamlanishi, ijtimoiy adolat va demokratik tamoyillarning rivojlanishiga ta’siri yoritilgan. Tadqiqotdan kelib chiqib, qonunlar va konstitutsiya o‘rtasidagi uyg‘unlik, huquqiy tizimning barqarorligi va ishonchliligini ta’minlashdagi ahamiyati alohida e’tirof etiladi.
Kalit so'zlar: Konstitutsiya, qonunning ustunligi, huquqiy asoslar, davlat boshqaruvi, huquqiy tizim, ijtimoiy adolat, demokratik tamoyillar.

Kirish. Konstitutsiya mamlakatning eng asosiy huquqiy hujjati sifatida, uning siyosiy va huquqiy tizimini belgilab, yanada mustahkam asos yaratadi. Bu hujjat orqali davlat hokimiyati organlarining vakolatlari, fuqarolarning huquq va majburiyatlari aniq belgilab qo'yilgan bo'lib, qonunlarning ham shu asosga muvofiq bo'lishi shart sanaladi. Shunday qilib, konstitutsiya va qonunlar ustunligi tamoyili davlat boshqaruvida adolat, barqarorlik va qonuniylikni ta'minlashning poydevorini tashkil etadi. Konstitutsiya va qonunning ustunligi huquqiy tizimning barqarorligi va adolatining asosini tashkil etadi. Konstitutsiya mamlakatda qonunlar va boshqa huquqiy normalar o'rtasidagi ustunlik tartibini belgilaydi va shu bilan qonunlar birbiri bilan zid bo'lishining oldini oladi. Eng muhimi, Konstitutsiya barcha boshqa qonunlar va me'yoriy hujjatlardan yuqori turadi, ya'ni u huquqiy hujjatlar orasida eng oliy kuchga ega bo'lib, davlat organlari va fuqarolar uchun asosiy huquqiy me'yor sifatida xizmat qiladi. Shu tufayli, barcha qonunlar va me'yoriy hujjatlar Konstitutsiyaga mos kelishi lozim, va agar ular Konstitutsiyaga zid kelsa, u holda amaldagi qonuniy tartibga ko'ra bunday qonunlar o'tkazib yuborilishi yoki bekor qilinishi talab etiladi. Bu esa huquqiy barqarorlikni saqlash va demokratik jamiyatning rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Konstitutsiyaning va qonunning ustunligi tushunchasini aniq tushunish, boshqaruv tizimida ularning ahamiyatini anglash uchun muhimdir. Ushbu bo'limning maqsadi konstitutsiyaning eng oliy huquqiy hujjat sifatidagi o'rnini, qonunlar esa uning doirasida amal qilishi zarurligini ta'kidlashdir. Shuningdek, konstitutsiya va qonunlarning ustunligi davlat boshqaruvida qonuniylik va adolat tamoyillarini ta'minlashda qanday asosiy rol o'ynashini ko'rsatishdan iborat.

Asosiy qism. Konstitutsiya – bu davlatning eng oliy huquqiy hujjati bo'lib, u mamlakatning huquqiy tizimini shakllantiruvchi asosiy qonun hisoblanadi. Konstitutsiya davlat hokimiyati organlarining vakolatlarini, fuqarolarning asosiy huquq va erkinliklarini belgilaydi hamda ularni himoya qiladi. U qonunlarning ustuvorligini ta’minlab, boshqa barcha qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlar uning talablariga to‘la muvofiq bo‘lishini talab qiladi. Shu tariqa, konstitutsiya davlatda barqaror huquqiy me’yorlarning vujudga kelishini va huquqiy tizimning bir xilligini kafolatlaydi, fuqarolar va davlat organlari o‘rtasidagi munosabatlarning asosiy tamoyillarini belgilaydi. Konstitutsiya davlatning eng oliy huquqiy hujjati bo'lib, uning ustunligi tamoyili barcha qonunlar va yuridik aktlar ustidan amaliyotda asosiy boshqaruv printsipi sifatida qabul qilingan. Bu tamoyilga ko'ra, barcha davlat

organlari, ularning vakillari va fuqarolar Konstitutsiyaga qat'iy rioya qilishlari shartdir. Har qanday qonun yoki normativ-huquqiy akt Konstitutsiyaga zid bo'lsa, u noqonuniy deb hisoblanadi va bekor qilinishi mumkin. Shunday qilib, Konstitutsiya davlat boshqaruvida, qonun chiqarishda va ijro etishda asosiy yo'riqnoma bo'lib, uning ustunligi huquqiy barqarorlikni ta'minlaydi va fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qiladi. Konstitutsiya huquqiy tizimning eng oliy hujjati hisoblanib, qonunlar uning asosiy tamoyillari va normalariga mos ravishda qabul qilinadi. Qonunlarni qabul qilish jarayoni boshqarma organlari tomonidan amalga oshiriladi, bunda ularning mazmuni va mazmunan mosligi Konstitutsiyaga puxta tekshiriladi. Agar qabul qilingan qonunlar Konstitutsiyaga zid bo‘lsa, Konstitutsiya sudlari yoki maxsus vakolatli organlar tomonidan bunday holatlar aniqlanib, qonunlarning bekor qilinishi yoki o‘zgartirilishi talab etiladi. Shu tariqa, qonunlar doimiy ravishda Konstitutsiya normalariga muvofiq nazorat qilinib, uning ustuvorligini ta’minlash mexanizmlari faoliyat yuritadi. Bu mexanizmlar jamiyatda huquqiy barqarorlik va adolatni kafolatlaydi, hamda barcha qonunlar orasida muvofiqlikni saqlashga xizmat qiladi.

Konstitutsiya: Davlatning asosiy huquqiy hujjati bo'lib, u davlat tuzilishi, davlat hokimiyatining asosiy organlari, fuqarolarning asosiy huquqlari va erkinliklarini belgilaydi. Konstitutsiya davlatning huquqiy tizimining poydevori sifatida xizmat qiladi va boshqa barcha qonunlar unga muvofiq bo‘lishi shart.

Qonun: Konstitutsiya va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar asosida qabul qilinadigan rasmiy huquqiy akt bo'lib, u muayyan sohada tartib o‘rnatadi, jamiyat va davlat faoliyatini boshqaradi. Qonunlar konstitutsiyaga zid bo‘lmasligi kerak va ularning o‘rniga xizmat qiladi.

Konstitutsiyaning ustunligi: Konstitutsiyaning barcha normativ-huquqiy aktlar va davlat organlari faoliyati ustidan yuqori darajada bo‘lganligini anglatadi. Bu prinsipga ko‘ra, barcha qonunlar va qarorlar konstitutsiyaga mutlaqo muvofiq bo‘lishi shart, aks holda ularning haqiqiyligi yo‘q deb hisoblanadi va amalda tatbiq etilmaydi.

Konstitutsiya va qonunning ustunligi tamoyili sud tizimida muhim ahamiyatga ega bo'lib, u qonunlarning konstitutsiyaga zid bo'lishi holatlarida qanday huquqiy oqibatlar yuzaga kelishini belgilaydi. Agar qonun Konstitutsiya normalariga zid deb topilsa, u holda bunday qonunning to'liq yoki qisman bekor qilinishi mumkin. Bu jarayonda odatda Konstitutsiyaviy Sud yoki shu kabi maxsus yuridik organlarning roli juda katta hisoblanadi. Konstitutsiyaviy Sud konstitutsiyaga zid qonunlarni ko'rib chiqadi va ularni bekor qilish yoki o'zgartirish bo'yicha qarorlar qabul qiladi. Bu esa huquqiy tizimning yaxlitligini ta'minlaydi hamda aholining huquq va erkinliklarini himoya qiladi. Shunday qilib, Konstitutsiyaviy Sud va unga o'xshash organlar konstitutsiyaga zid qonunlarning qonuniy kuchini olib tashlash orqali davlat qonunchiligidagi nomuvofiqliklarni bartaraf etishda asosiy mexanizm maqomini egallaydi.

Xulosa. Konstitutsiya va qonunning ustunligi mamlakat boshqaruv tizimining mustahkam asosini tashkil etadi. Ular barcha davlat organlari va fuqarolarning faoliyatini muayyan me'yor va qoidalar doirasida tartibga soladi, qonun oldida tenglikni ta'minlaydi hamda adolat va huquqiy tartibni kafolatlaydi. Konstitutsiyaning eng yuqori huquqiy kuchga ega ekanligi davlat boshqaruvida barqarorlik va izchillikni saqlashga xizmat qiladi. Shuningdek, qonunlarning ustunligi davlat hokimiyatining barcha shakllarida qonuniylik tamoyilini mustahkamlaydi, korrupsiya va vakolatlarning suiiste'mol qilinishining oldini oladi. Shu tariqa, konstitutsiya va qonunlar davlat boshqaruvining asosiy poydevorini tashkil etib, jamiyat farovonligi va taraqqiyotining kafolatidir. Konstitutsiya davlatning eng oliy huquqiy hujjati sifatida eng yuqori o'ringa ega bo'lib, uning ustunligi mamlakatdagi barcha qonunlar va normativ hujjatlar uchun asosiy mezon vazifasini o'taydi. Bu hujjat davlat boshqaruvining asosiy tamoyillarini belgilab beradi, fuqarolarning asosiy huquq va erkinliklarini kafolatlaydi hamda ularni himoya qiladi. Qonunlar esa, o'z navbatida, jamiyatda tartib-intizomni ta'minlash, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish va qonuniylikni mustahkamlash uchun xizmat qiladi. Shunday qilib,

Konstitutsiya va qonunlar birgalikda davlat barqarorligini, adolat va huquq-tartibning saqlanishini ta'minlaydi, fuqarolarning huquqiy manfaatlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Konstitutsiyaning ustunligi qonun ustuvorligini ta'minlab, jamiyatda barqarorlik va adolatli boshqaruvning negizini tashkil etadi. Bu tamoyil orqali barcha davlat organlari va fuqarolar qonun oldida teng bo‘lib, qonunlarga amal qilish majburiyatini oladilar. Shuningdek, konstitutsiyaning ustunligi demokratik rivojlanishni qo‘llab-quvvatlab, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qiladi. Natijada, kuchli va barqaror qonuniy davlat tuzilishi shakllanib, ijtimoiy tinchlik va taraqqiyot uchun mustahkam asos yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (1992). Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi nashriyoti.
2. Xolmuratov, B. (2018). Konstitutsiya va qonun ustunligi printsipi: nazariy va amaliy aspektlar. Huquqshunoslik, 4(2), 45-53.
3. Abdullayev, S. (2016). Konstitutsiyaning huquqiy kuchi va qonunning ustunligi.
4. Toshkent: Huquq nashriyoti.
5. Jorayev, T. (2020). Konstitutsiya va qonunlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar. O‘zbekiston Huquqshunoslik Jurnali, 1(10), 12-20.
6. Qonun va Konstitutsiyaning ustunligi haqida ilmiy maqola. (2019). O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi ilmiy ishlari, 3, 67-75.
7. Mirzayev, N. (2017). Konstitutsiya va qonunning ustunligi: nazariy asoslar va amaliy tajriba. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi nashriyoti.
8. Soliyev, D. (2015). O‘zbekistonda qonunning ustunligi masalalari.
9. Huquqshunoslik, 3(1), 34-39.
10. Davletov, K. (2021). Konstitutsiya va qonunning ustunligi: Milliy qonun ijodiyoti va amaliyoti. Toshkent: Huquq va Taraqqiyot nashriyoti.
11. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (2018). Konstitutsiya va Qonunlarning ustunligi bo‘yicha rasmiy hisobot. Toshkent: Oliy Majlis matbuoti.